DE LA FOLCLOR LA PATRIMONIUL CULTURAL IMATERIAL – TRANSFORMĂRI ŞI EVOLUȚII CĂTRE UN CONCEPT POLITIC[1]

IRINA BALOTESCU[*]

Sunt interesant de urmărit mişcările care au generat trecerea de la „folclor" la „patrimoniu cultural imaterial" ori „intangibil". Dacă, în 1846, W.J. Thoms propunea un termen care avea să fie utilizat în toate mediile academice, până astăzi şi care făcea referire la „lore of the people", în România, contribuția lui Ov. Densusianu se dovedea a cuprinde elemente cu totul vizionare, cărturarul român înțelegând cultura populară ca fiind legată de aspectele vieții contemporane şi nu doar de dimensiunea „arhaică" a acesteia. Dacă vocea lui Densusianu nu a avut ecou în mediile internaționale, am putea spune că Arnold Van Gennep, grație utilizării limbii franceze, a avut un alt impact asupra folcloristicii de la data respectivă şi de mai târziu chiar, noțiunea de „patrimoine vivant" tot mai mult utilizată astăzi, găsindu-şi rădăcinile în ceea ce Van Gennep numea „realité vivante": „Nous devrons, au XXème siècle, sous peine de périr dans le formalisme verbal, prendre contact avec les réalités vivantes par le moyen de l'ethnographie, parce qu' elle leur apporte, comme l'a bien vu M.J. de Gaultier, «des élémentes concrets de nature à leur conférer une solidité singulière»" (Van Gennep 1909: 8).

În secolul al XXI-lea, conceptul de „patrimoniu cultural imaterial" va accentua ideea de vitalitate a elementului tradițional, patrimonial şi va evidenția, totodată, rolul comunității, aflate în centrul oricărui demers privitor la salvgardarea, protejarea, conservarea, transmiterea şi punerea în valoare a elementului respectiv. Aceste chestiuni urmau a fi dezvoltate în textul Convenției UNESCO pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, cunoscută drept Convenția UNESCO 2003 printr-o definire amplă, menită să clarifice atât conceptul, cât şi domeniile de referință ale acestuia.

[1] Acest text valorifică în cea mai mare parte ideile din lucrarea de doctorat *Dinamica patrimoniului viu – listele UNESCO de Patrimoniu cultural imaterial*, prezentată în decembrie 2017 la Universitatea din București, sub conducerea ştiințifică a prof. univ. dr. (e) Nicolae Constantinescu.

[*] Institutul de Cercetare al Universității din Bucureşti, bd. M. Kogălniceanu, nr. 36–46, Bucureşti, sector 5, România.

ALIL, t. LVIII, 2018, Bucureşti, p. 135–158

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Dintr-o perspectivă diacronică, noul concept poate fi urmărit pornind de la termenul de bază, cuprinzător, pe de o parte, suficient de vag, pe de altă parte – „folclor". Acesta ajunge să înlocuiască spre a doua jumătate a secolului al XIX-lea termenul de „antichităţi populare", aşa cum denotă articolul lui William J. Thoms, sub pseudonimul Ambrose Merton, din publicaţia „Athenaeum" din august 1846 (Ispas 2003: 14). Înţeles ca serie de „credinţe tradiţionale şi obiceiuri ale oamenilor obişnuiţi", termenul va migra, mai cu seamă în terminologia de limbă engleză, spre domeniile literaturii populare, muzicii, medicinei. În acelaşi studiu general amintit mai sus – *Le folklore* –, Van Gennep nota în prefaţă: „Au surplus, le folklore est une science active et agréable, en ce qu'il exige des explorations directes et touche à l'étude de l'art et à celle de la littérature" (Van Gennep 1924: 8), creând astfel o punte către ceea ce, astăzi, numim trans- şi interdisciplinaritate.

O viziune extinsă asupra genealogiei şi evoluţiei termenului de folclor, ca şi a implicaţiilor sale o realizează acad. Sabina Ispas în studiul *Folclor. Folcloristică. Folclorism* (Ispas 2003: 13–118), în care autoarea observă că prin cercetările din ultimele două secole conceptul de folclor a suportat transformări semnificative, sub forma „straturilor succesive" (*ibidem*: 18). Lucrarea analizează cronologic evoluţia conceptului de folclor, de la apariţia termenului prin formula lui Thoms (*Folklore – the Lore of People*), până la coagularea unei discipline de studiu sau a unor fenomene contemporane. Pornind de la volume de anvergură ca cele ale lui Alan Dundes, *The Study of Folklore* (Dundes 1965) sau ale Mariei Leach, *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend* (Leach 1949), studiul analizează atât conceptul şi definiţiile standard de ordinul zecilor din literatura internaţională (Francis Lee Utley, M. Barbeau, W.R. Bascom, A. Tylor, E. Voegelin, Sth. Thompson, Paul Sebillot, Fr. Sabatini, Fr. Boas, Pierre Saintyves ş.a.), cât şi contribuţiile româneşti, adesea surprinzătoare prin claritatea, clarviziunea şi actualitatea lor – B.P. Hasdeu, Ovid Densusianu, Romulus Vuia – folclorul ca „ramură a etnografiei" (Ispas 2003: 21), Romulus Vulcănescu – care afirma că etnografia „nu constituie o ştiinţă aparte faţă de etnologie, ci numai prima treaptă de cercetare a fenomenelor şi faptelor materiale ale unei comunităţi etnice, alături de folcloristică şi de ştiinţa artei populare" (Vulcănescu 1979: 110–111) sau Gheorghe Vrabie.

În cazul cercetărilor mai degrabă filologice ale lui Utley, ca şi la Fr. Boas – pentru care esenţial rămâne nu contextul, ci culegerea textelor, folclorul ca „«oglindă» a unei culturi", ca „etnografia autobiografică a unui popor" (Boas 1916: 29–1037) –, autoarea remarcă „viziunea restrictivă asupra obiectului de studiu şi, implicit, asupra disciplinei care se numeşte folcloristică atunci când a eliminat dintre obiectivele cercetării obiceiurile şi credinţele" (Ispas 2003: 14); aceeaşi tendinţă era remarcată atunci când folclorul era redus la formele unei aşa-zise „literaturi" orale, ignorându-se, mai mult sau mai puţin voluntar, „faptul că această *creaţie orală*, atât de des invocată, se manifestă printr-un sincretism de limbaje şi, pentru a o putea înţelege, a-i analiza mesajele, sensurile, simbolurile, a o sistematiza ea trebuie recepţionată din toate aceste perspective complexe şi, neapărat, în contextul în care se manifestă, care o generează şi îi conferă specificitate" (*ibidem*: 16–17).

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Autoarea Sabina Ispas, ca şi alţi specialişti români, de altfel, evidenţiază primele încercări de teoretizare şi, astfel, contribuţiile esenţiale în utilizarea unei terminologii specifice ale lui B.P. Hasdeu. În al său *Etymologicum*… (Hasdeu 1893) savantul grafiază cuvântul folclor ca *folk-lor* sau *folk-lorului*, amintind de propunerea epocală pe care o făcea câteva decenii mai înainte Thoms, Hasdeu văzând acest domeniu ca unul care acoperă „«credinţele cele intime ale poporului, obiceiurile şi apucăturile sale, suspinele şi bucuriele», «toate prin câte se manifestă spiritul unui popor, obiceiele lui, ideile-i despre sine-şi [sic!] şi despre lume, literatura lui cea nescrisă, mii şi mii de trăsure caracteristice, cu rădăcini în inimă şi cu muguri în grai»” (Ispas 2003: 17).

Ceea ce surprinde este claritatea pe care savantul român o are în fundamentarea conceptului de oralitate: „«literatura poporană cea nescrisă, cântece, basme etc.» care «se poate scrie şi totuşi, fie chiar tipărită, ea nu încetează de a fi nescrisă, căci se naşte şi trăieşte într-un mod nescris»” (Hasdeu 1879, *apud* Ispas 2003: 18), afirmaţii în care autoarea vedea prefigurate „ceea ce specialiştii vor numi, în ultimele zeci de ani, *cultură orală*, *patrimoniu oral*, *patrimoniu imaterial*, *folclor genuin*” (Ispas 2003: 21).

Următoarele contribuţii notabile aveau să fie aduse prin prelegerea din 1909 a lui Ovid Densusianu (*Folclorul. Cum trebuie înţeles*) în care surprind formule precum „«folclor vechi»” sau „«arhive vii»” (*ibidem*), ca şi delimitările pe care autorul le propunea în cadrul domeniului de cercetare al folcloristicii, „din a cărei sferă de autenticitate elimină tematici referitoare la arta, arhitectura şi portul popular, graiul, particularităţile fizice ale unui popor etc. care «privesc pe etnograf şi pe dialectolog» sau «formează astăzi obiectul unui studiu special, al antropologiei»” (*ibidem*). Este de remarcat tocmai definiţia pe care specialistul o dădea folclorului, prin care acesta era asociat cu viaţa şi creaţia „poporului de jos”, idee care va persista până spre finalul sec. XX. Citând terminologiile lui Thomas K. Schippers folosite în denominaţiile disciplinelor etnologice (Ispas 2003: 16), alături de diverse iniţiative periodice de a defini folclorul (aşa cum sunt reuniunile UNESCO sau reuniunea din 1986, de la Nordic Institute of Folklore), Sabina Ispas subliniază că „folclorul este un proces, «un proces de comunicare» (Dan Ben Amos), şi nu un «agregat de fapte»; este alcătuit dintr-un şir de fenomene a căror existenţă include ideea de transformare succesivă, prefacere, evoluţie. De aceea fenomenul folcloric nu poate fi separat de dimensiunea sa istorică” (Ispas 2003: 28), aşa cum, de altfel, putem vedea în demersurile desfăşurate pe parcursul secolului trecut, atât în discursuri individuale, de autor, cât şi în cadrul instituţiilor.

Ceea ce putem afirma este că dacă folclorul este parte integrantă a vastei culturi populare, în toate aspectele sale, „a doua viaţă a folclorului” (Honko 1990: 185), va fundamenta şi coagula domenii de cercetare şi va delimita altele noi; de altfel, o spune şi autoarea, amintind, „discipline complementare: etnomuzicologie, etnografie, etnologie şi antropologie culturală” (*ibidem*: 21). Una dintre concluziile-manifest ale Sabinei Ispas este legată tocmai de aceea că, de fapt, nu se poate vorbi

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

despre folclor genuin – acesta din urmă, de altfel, un termen controversat, atât în literatura de specialitate, cât şi în dezbaterile UNESCO – decât în contextul primar: „Existența produsului folcloric este legată de momentul performării, în afara acesteia neexistând folclor «în formă naturală». Folclorul genuin există numai în context specific. Reproducerea folclorului în alte contexte decât cele determinate imediat funcțional îl transformă în: folclor, obiect de cercetare ştiințifică; folclor, obiect de studiu în învățământ; folclor, obiect de divertisment şi, conjunctural, sursă de informare; folclor, materie de inspirație şi prelucrare în creația «de autor». În toate aceste situații folclorul nu funcționează în conformitate cu specificul pentru care socialul l-a generat, ci devine bun cultural exploatat în alte scopuri decât cele proprii funcției sale, de către persoane şi instituții care au intenționalitate precisă şi se presupune că dețin şi mijloace adecvate pentru a o face” (*ibidem*: 25).

Afirmația are un ecou profund în contextul contemporan în care, practic, aproape orice poate deveni un bun cultural, atâta vreme cât este prezentat şi promovat într-o formă anume, chiar dacă valoarea acestuia este sau nu reală. În acelaşi timp, cel puțin la nivel ipotetic, se pot imagina situații în care un element care se dorește, din varii rațiuni, a fi promovat drept patrimoniu viu, în lipsa cunoaşterii contextului, a funcțiilor îndeplinite, a validării de către grup ori comunitate, să poată beneficia de un astfel de tratament. Opinia specialistei conține o distincție importantă pe care eterogenitatea discursurilor din reuniunile oficiale o pierde adesea, aceea între faptele, fenomenele, limbajele, creațiile, sincretismele creative calificate drept folclor şi manifestate în contextul specific – adică folclorice („folclorul genuin exprimă ceea ce specialiştii numesc «prima viață a folclorului»”, *ibidem*: 40), receptarea lor prin intermediul mijloacelor moderne, în institute şi arhive clasice sau neconvenționale („cea de «a doua viață a folclorului» are ca moment specific reproducerea fenomenului, înregistrat cu ajutorul aparatelor, în afara contextului în care el se manifestă normal şi în alte scopuri decât a fost creat” sau „folclorism”, *ibidem*), interpretarea lor critică, teoretică, specializată – folcloristică şi, finalmente, manifestările care împrumută, imită, copiază, mimează, improvizează folclorul sub pretextul transmiterii acestuia într-o formă „autentică”, proces paradoxal, de fapt, dat fiind că, după cum afirmă Sabina Ispas, „folclorul este un produs «viu», în permanent proces de evoluție, în cursul căruia selectează şi păstrează numai ceea ce este necesar şi util grupului” (*ibidem*: 42). Afirmația va fi înțeleasă, însă, cu prudență, prin recunoaşterea ideii că manifestarea creației folclorice în contextul specific şi cu respectarea unor criterii de recunoaştere ca atare, rămâne esențială. În absența acesteia, s-ar putea asimila practic orice drept patrimoniu cultural imaterial, or, de bună-seamă, nu orice fapt de cultură născut din nevoile fireşti ale unei comunități capătă o valoare recunoscută de către aceasta, răspunzând acelor funcții pe care comunitatea le aplică inconştient ori în cunoştință de cauză.

Discuțiile referitoare la folclorul autentic/originar/genuin au făcut deja istorie, iar chestiunea nu este pe deplin tranşată, decât dacă viziunea este reorientată către terminologiile actuale care se raportează la *patrimoniul viu*, lăsând deoparte mult

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

prea ambiguul termen de *folclor* care, de la apariția sa a fost interpretat, dar şi resemantizat în aşa fel încât sensurile şi realitățile la care face referire sunt greu de urmărit. Dacă folclorizarea este un fenomen care amenință elementele patrimoniale, festivalul ar constitui, în opinia mai multor specialişti, un posibil context care, pe o durată determinată sau poate chiar extinsă, poate „salva" un element, chiar fără a-l conserva în integralitatea sa (prin care înțelegem funcțiile îndeplinite, succesiunea şi durata momentelor de manifestare ale elementului, acolo unde este cazul); desigur, ne putem întreba în ce măsură comunitatea purtătoare se recunoaşte în elementul prezentat în festival, care este valoarea atribuită elementului respectiv şi dacă elementul asigură comunității sentimentul de apartenență ori pe cel identitar. Se poate aduce în discuție chestiunea graniței dintre elementul artificial, forțat prezentat ca patrimonial din rațiuni care nu au întotdeauna legătură cu dorința de conservare ori a elementului supraaccesat în scopuri varii, adesea de vizibilitate, turism ş.a. Conceptul de patrimoniu cultural imaterial demonstrează necesitatea abordării acestei teme cu prudență şi cu atenție, atrăgând atenția asupra fragilității şi pericolelor diverse nu doar legate de dispariția, ci şi de alterarea, adesea din neglijență, a elementelor tradiționale vii. Dinamica patrimoniului imaterial dovedeşte permanent că societatea în ansamblul ei, prin maniera de percepere, de accesare, raportare şi utilzare a bunurilor imateriale impune direcții, tendințe (sau „trenduri") legate de acest tip de moştenire.

Observând, totodată, evoluția modernă a termenului, aşa cum apare aceasta în urma studierii documentelor specialiştilor consultați de UNESCO, remarcăm că documentul UNESCO ITH/13/EXP/3 oferă o bună înregistrare a mişcărilor pe care acesta le-a suportat la nivel teoretic şi practic; redactat la Paris, în mai 2013, documentul pregătea conferința internațională de la Chengdu, din iunie 2013, prin care se celebra a zecea aniversare a *Convenției UNESCO pentru salvgardarea patrimoniului cultural material*.

Aici se nota că, la momentul respectiv, numărul statelor care acceptaseră aşa-numita *Convenție PCI* ajunsese la 153, depăşind după doar 6 ani de la emitere, ritmul de ratificare a *Convenției privind mijloacele de interzicere şi prevenire a importului ilicit, exportului şi transferului deținerii de proprietate culturală* (1970) după 40 de ani sau înregistrând în mai puțin de un deceniu mai multe ratificări decât *Convenția privind protejarea patrimoniului cultural şi natural* (1972), în 25 de ani.

În 1973, autoritățile din Bolivia au solicitat Directorului General să ia în considerare „stabilirea unui instrument internațional pentru protecția folclorului", utilizându-se termeni, precum „«culturas tradicionales» («culturi tradiționale»), «acervo folklórico» [«moştenire folclorică», cf. varianta originală în limba engleză 'heritage of folk arts', n.n.], «cultura artística tradicional de los pueblos» («cultură artistică tradițională a popoarelor»), «expresiones folklóricas» [«forme de artă populară», cf. «folk art forms», n.n.], «artes populares» [«arte populare», cf. varianta originală în limba engleză «national cultural heritages», patrimoniu cultural național, n.n.], «expresiones culturales de creación colectiva o cuyos autores no se

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

identifican» («expresii culturale ale creației colective ai cărei autori nu se pot identifica», cf. «cultural expressions of collective or anonymous origin»), «folklore» [«folclor», «folklore», termen preluat ca atare, n.n.], «bienes culturales folklóricos» («bunuri culturale folclorice», cf. «folkloristic cultural property») şi creación colectiva o creación anónima» («creație colectivă sau creație anonimă», cf. «works of collective or anonymous authorship»)" (Chengdu 2013: 2). Amintind că secretariatul UNESCO a introdus noțiunea de „arte folclorice" (în orig. *artes folklóricas*, *folk arts*), echivalând „folclorul" cu „patrimoniul cultural național", acelaşi document sublinia că cele trei variante ale documentului (în limbile spaniolă, engleză şi franceză) se diferențiau notabil: în limba engleză apare sintagma „patrimoniul cultural național *al* folclorului", în limba spaniolă, „patrimoniul cultural național *sau* folclorul", iar în limba franceză, „patrimoniul cultural național *reprezentat de* folclor"[2].

Transformările în ceea ce priveşte clarificările aduse folosirii termenului folclor, în contextul strategiilor de salvgardare, nu au fost până la acel moment notabile. O reuniune a experților UNESCO din 1982 (Rezoluția 1980) a avut ca misiune tocmai definirea conceptului, fără un rezultat revoluționar, însă. Scopul misiunii era „să analizeze pe baze interdisciplinare, în cadrul unei abordări generale şi integrate, diverse aspecte ale folclorului, cu scopul de a defini măsurile de salvgardare a existenței, dezvoltării şi autenticității folclorului şi a culturii populare tradiționale şi de a le proteja împotriva riscului distorsionării, inclusiv în ceea ce priveşte definiția folclorului, identificarea, conservarea, păstrarea şi utilizarea sa[3]" [trad.n.] (Raport 1982: 2). În cap. VII, pct. 15, se nota faptul că toți experții au subliniat dificultatea, ba chiar imposibilitatea de a găsi un consens asupra conceptului de folclor. Astfel, importanța definirii folclorului era considerată mai degrabă un fapt secundar, atenția îndreptându-se spre găsirea unor „mijloace de păstrare a orice era privit drept folclor", avându-se în vedere „distingerea anumitor parametri prin care s-ar putea atinge un consens"[4]. Punctele comune au existat, totuşi, în ceea ce priveşte faptul că folclorul „acoperă toate etapele vieții umane, toate aspectele creativității umane şi toate formele de comportament cultural" (*ibidem*: 3, cap. VII, pct. 16), cu observația adusă de anumiți experți că, pe de o parte, folclorul reprezintă mai degrabă un tip de comportament sau conduită decât o colecție de

[2] Cf. originalul: *English – marked as the original language – has 'national cultural heritage of folklore'; Spanish – which is also marked as the original language – has 'patrimonio cultural nacional o "folklore"' (i.e., 'national cultural heritage or "folklore"; emphasis added); French (translated from English) has 'patrimoine culturel national représenté par le folklore'".*

[3] În original: „to analyse on an interdisciplinary basis, within the framework of an overll and integrated approach, various aspects of folklore with a view to defining measures designed to safeguard the existence, the development and the authenticity of folklore and traditional popular culture and to protect them against the risk of distortion, including the definition of folklore, its identification, its conservation, its preservation and utilization".

[4] În original: „ Those experts felt that the definition would be of merely secondary importance, and the Comitee should be content to discuss means of preserving *whatever was regarded as folklore* […] the Comitee should attempt to […] distinguish certain parameters on which consensus might be reached" [subl.n.].

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

obiecte păstrare în muzeu, pe de alta că acesta este un fenomen social în sens larg, fenomen care nu poate fi scindat în „folclor material" şi „folclor intelectual"; de altfel, sugestivă este formula mult mai cuprinzătoare de „cultură populară tradiţională" (în care erau incluse, de pildă, „aspecte ale culturii indigene" sau „practici instituţionale care depăşesc cu mult aria termenului «folclor»". Un punct important era reţinerea aspectului academic al folclorului, în ceea ce priveşte culegerea, păstrarea şi studiul, subliniindu-se necesitatea încurajării cercetării ştiinţifice şi a accesului la informaţii în comunitatea ştiinţifică (*ibidem*, pct. 17). Două dintre următoarele articole sunt de mare importanţă, marcând aspecte care stau la baza demersurilor actuale. Astfel, în pct. 19 se precizează că o serie de experţi „au prezentat folclorul ca pe o formă de cultură cu un rol etic de identificare culturală şi socială, care a contribuit la depăşirea prejudecăţilor şi afirmarea libertăţii", sugerându-se, mai departe, că termenul „folclor" ar trebui înlocuit de expresia „patrimoniu naţional", accentul fiind mutat pe „păstrarea acelor elemente specifice identităţii culturale a unui popor". Pe de altă parte, pct. 20 păstrează o idee, de asemenea, esenţială: folclorul are un caracter dinamic (ceea ce nu implică, neapărat, faptul că totul poate fi folclor şi conturându-se chiar expresia mai degrabă curioasă *good folklore*); aceeaşi perspectivă atrage atenţia asupra pericolelor pe care le atrage folosirea folclorului „în afara contextului său original", prin accentuarea aspectelor comerciale.

Capitolul VIII al Raportului din 1982 înregistrează succesiv şi anonim observaţiile privitoare tocmai la definirea folclorului, punctele de vedere marcând câteva realităţi, păstrate ca atare sau devenite locuri comune în deceniile următoare: termenul „folclor" acoperă o arie foarte largă de elemente, de la „pure activităţi cvasi-folclorice la tradiţie *genuină* care merge înapoi spre timpuri imemoriale" [subl.n.] (pct. 26,); în unele ţări, termenul este folosit atât „în sensul restrâns de fenomen artistic", cât şi „în sensul larg de practic întreaga cultură populară tradiţională", caz în care distincţia de etnografie devine dificilă (pct. 27); aspectele privind oralitatea şi tradiţia nu pot fi separate de contextul social, fiind importanţi indivizii care „produc" folclorul, caracteristicile acestuia fiind că „este o cultură populară, produsă de popor şi pentru popor" (pct. 28), folclorul se leagă de literatura orală (pct. 29), comunicarea între indivizii creatori este unul dintre mijloacele de a defini folclorul (pct. 30); definirea folclorului înseamnă recunoaşterea faptului că acesta „este însăşi baza modului de a fi şi de a trăi al comunităţii", rolul său creativ fiind „unul dintre elementele care validează normele politice şi sociale ale unei ţări" (pct. 32); dat fiind că „tradiţia plasează individul ca fiinţă socială în centrul oricărei activităţi", se impune ca „spiritualul" şi „dinamicul" să apară în definiţie, inclusiv prin ideea de „supravieţuire a popoarelor" (pct. 33), luându-se în considerare atât conceptul de „regiune", cât şi cel de „naţiune" (pct. 34).

Aşa cum se poate vedea, perspectivele erau dintre cele mai diverse, toate gravitând, însă, în jurul ideii de identitate culturală, înţeleasă fie la un nivel strict local, insularizat, fie în legătură cu un specific naţional. Trebuie, de asemenea, apreciată aria largă din care s-au coagulat la momentul respectiv toate aceste încercări de a clarifica conceptul – delegaţiile care au făcut astfel de observaţii

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

contribuind la înregistrarea concluziilor acestor demersuri aparţineau statelor Chile, Egipt, Finlanda, Ungaria, Kenya, Ruanda, Statele Unite, Iugoslavia, Venezuela, URSS, Tunisia, Albania, Finlanda, Franţa, Olanda, Tailanda (ordinea din documentul iniţial, pct. 37); contextul politic a impus probabil unele absenţe (dintre participanţi făceau parte, de asemenea, Algeria, Arabia Saudită, Argentina, Belgia, Bulgaria, Chile, Coasta de Fildeş, Elveţia, Gabon, Indonezia, Irak, Israel, Jamaica, Kenia, Luxemburg, Madagascar, Mexic, Niger, Nigeria, Pakistan, Panama, Republica Coreea, Republica Democratică Germană, Republica Populară Democratică Coreea, Repubica Socialistă Sovietică a Bielorusiei, Regatul Unit, Spania, Suedia, Turcia, Uganda, Yemen).

Secţiunile următoare ale raportului (capitolul X, *Conservarea şi păstrarea folclorului*) păstrează aceeaşi notă de prudenţă, stabilind, însă, unele elemente de impact în deceniile următoare. Preocupările experţilor erau, în continuare, la data respectivă, raportate la termenul „folclor", iar sistemul comparativ pe care aceştia încercau să îl aplice se raporta la „patrimoniul cultural" mondial. Ideile erau novatoare, iar terminologiile în curs de schimbare. Astfel, în pct. 49 al documentului amintit, este readusă în discuţie sugestia autorităţilor boliviene din 24 aprilie 1973 de a se înfiinţa în cadrul UNESCO un „Registru [România va folosi termenul *Repertoriu*, n.n.] al Proprietăţilor Folk-culturale", după modelul Listei Patrimoniului Mondial instituite în 1972 prin pct. 11 al Convenţiei pentru protejarea patrimoniului cultural şi natural mondial. Practica a devenit curentă în ultimii ani, în România elaborându-se *Patrimoniul cultural imaterial din România. Repertoriu I*, volum colectiv, realizat de Comisia Naţională pentru Conservarea Patrimoniului Cultural Imaterial de la acea dată şi coordonat de Sabina Ispas (autori: Nicolae Constantinescu, Zamfir Dejeu, Ioana Fruntelată, Otilia Hedeşan, Sabina Ispas, Doina Işfănoni, Marian Lupaşcu, Corina Mihăescu, Ilie Moise, Steluţa Pârâu, Nicolae Saramandu, Narcisa Ştiucă, Bucureşti, CIMEC – Institutul de Memorie Culturală, 2009 şi *Patrimoniul cultural imaterial din România. Repertoriu II A*, vol. colectiv, realizat de Comisia Naţională pentru Conservarea Patrimoniului Cultural Imaterial şi coordonat de Nicolae Constantinescu (autori: Nicolae Constantinescu, Ioana Fruntelată, Ioana Popescu, Narcisa Ştiucă, Bucureşti, Editura Etnologică, 2013).

Iniţiativa creării unor astfel de registre-document, având un caracter dinamic, în sensul în care presupuneau eliminări ori adăugiri, în timp, impuse de contextele specifice fiecărei culturi în parte, a fost bine primită în momentul respectiv, subliniindu-se utilitatea unui registru capabil să furnizeze un mecanism care „ar facilita cercetarea şi ar conduce la o mai bună cunoaştere a practicilor de colectare" (pct. 51) ceea ce „ar legitima ideea recuperării proprietăţii culturale, atât la nivel naţional, cât şi internaţional". La data lansării ideii, specialiştii operau în continuare cu termenul „folclor", însă punerea în practică a iniţiativei avea să se raporteze la sintagma de „patrimoniu cultural imaterial", realizarea efectivă a documentelor având loc la cca două decenii distanţă. Într-un astfel de context marcat de preocupările de a defini şi explica ce anume includea folclorul, au fost manifestate

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

şi rezerve privind nivelul la care ar trebui declanşate astfel de mecanisme – realizarea de registre (respectiv naţional sau regional). Sublinierea importanţei contextului a fost notabilă, existând delegaţii care au susţinut că atât conservarea, cât şi protejarea folclorului „ar trebui să respecte criteriile identificate prin artiştii creatori care trăiesc efectiv în contexul care a dat naştere folclorului", respectând „patru arii de interes: (i) sistemul de educaţie oficial care, în unele ţări împiedică afirmarea folclorului; ii) problema consumului de folclor într-un mod impropriu de societatea modernă, în afara cadrului originar; iii) dreptul comunităţii de a avea la dispoziţie cunoaşterea şi capacităţile tradiţiei ; iv) revitalizarea folclorului prin intervenţia statului" (pct. 54). Ideea era susţinută şi prin extinderea ariei de acţiune a *conservării* (în orig. „preservation" sau „conservation") folclorului spre procesul de „recuperare a proprietăţii culturale, fie aceasta fizică sau intelectuală, prin intermediul unor proiecte etnice specifice în sensul unor activităţi integrate şi coerente, desfăşurate simultan în domeniile cercetării, promovării, diseminării şi educaţiei, cu precădere ca parte a politicilor culturale ale statelor şi ale guvernelor acestora" (p. 58). Conceptul de „proiect etnic" este explicitat mai departe, în cadrul aceluiaşi document, de reţinut fiind capacitatea intrinsecă a fenomenului folcloric de a genera conexiuni şi sisteme de referinţe trandisciplinare şi transculturale: „un *proiect etnic* este un concept care combină gândirea şi acţiunea în cultură, bazat pe planuri trasate *de* grupurile etnice însele sau *pentru* ele dacă derivă din acţiunile guvernamentale, cu scopul de a descoperi, salvgarda sau întreţine dezvoltarea culturii populare tradiţionale. Un *proiect etnic* reordonează variatele aspecte ale tradiţiilor populare, le sistematizează şi le determină priorităţile. Un *proiect etnic* porneşte şi se dezvoltă printr-un proces de recuperare în cinci etape a patrimoniului cultural (limbă şi comunicare, istoria grupurilor etnice, intensificarea cunoaşterii tradiţiei lor şi dezvoltarea organizaţiilor sociale şi a identităţilor etnice), în corelaţie cu programe şi proiectele de cercetare, promovare culturală, diseminare şi educare" [subl.a.] (pct. 58).

Cu toate că importanţa contextului fusese sublinitată în repetate rânduri, au existat şi luări de poziţie în favoarea organizării festivalurilor sau semnalând importanţa grupurilor independente de interpreţi („amateur folk groups") care ar avea un presupus rol-cheie în conservarea, prezervarea şi diseminarea folclorului, ca şi în „stabilirea unor arhive legate, inter alia, de dansuri, cântece şi costume" (pct. 59). Surprinzător este că elementul „dinamic" nu este folosit aici în legătură cu ideea de fenomen, ci ca angrenare a elementelor de folclor în manifestări publice de anvergură, în opoziţie cu expunerea într-un muzeu, calificată drept „statică" („other two delegations place emphasis on sustained educational effort based on the organization of festivals; the most effective means of preserving a given cultural feature is not to put it in a museum, which is static, but to use it dinamically by means of public events"), pct. 60. Persistă aici sintagma „folclor autentic", a cărui conservare ar fi, presupuneau susţinătorii unor puternice acţiuni din partea statului, obiectul proceselor de salvgardare; această tendinţă, reflectată

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

până astăzi, în unele medii, era completată încă de la momentul respectiv de ideea că prezența unor rapoarte realizate local şi regional de către experți, informând despre prezența faptelor folclorice, este benefică, iar pe de altă parte, se vorbea despre „o sarcină care nu ar trebui încredințată statului, ci, mai degrabă conştiinței publice, întrucât folclorul este un lucru viu şi nu ar putea fi protejat prin arhive oficiale sau prin muzee”[5] (pct. 61). Aşadar, credem că asocierea termenului „folclor” cu sintagmele „lucru viu” ori „fenomen viu” reprezintă momentul declanşator al asocierilor şi transformărilor terminologice realizate în contexul preocupărilor internaționale privitoare la definirea a ceea ce în prezent este recunoscut drept „patrimoniu viu”, sinonim al sintagmei „patrimoniu cultural imaterial”.

Recomandările finale ale raportului rețin cele mai multe dintre aceste observații, folclorul „integrându-se în patrimoniul cultural al umanității”, reprezentând „un fenomen viu, aflat în schimbare şi dezvoltare” (în *Preambul*: 14). Definiția agreată oficial pune accept pe importanța grupului, a identității creatoare şi a oralității: „Folklore (in a broader sense, traditional culture) is a group-oriented and tradition-based creation of groups or individuals reflecting the expectations of the community as an adequate expresion of its cultural ans social identity; the standards and values are transmitted orally, by imitation or by other means” (*ibidem*).

Preocupările de a defini termenul au continuat, accentul mutându-se rapid de pe termenul folclor, pe cel de patrimoniu non-fizic. În 1983 şi 1984, la Paris este aprobat (în documentul bugetului adoptat al organizației) un program a cărui misiune includea folclorul: „Subprogramme X1.1.2 is concerned with the various components of the ‘non-physical’ heritage, that is the cultural heritage made up of music, literature, oral traditions, folklore, customs, myths and beliefs, etc. This field has not as yet been clearly defined and it calls for a gradual approach. The first two years will be devoted to clarifying concepts, determining fields of application and working out a typology of the non-physical heritage and a methodology for research, study and preservation. Special attention will be paid to oral traditions, and the activities undertaken in this field as also in the field of folklore, will naturally be continued and intensified” (22 C/5 1984: 454). Dezbaterile intense de la reuniunea de la Paris, 1984, dedicată consultării experților pentru a defini patrimoniul non-fizic trasează noi accepțiuni, păstrând în acelaşi timp elemente binecunoscute în deceniile anterioare (Dunaway 1984). Astfel se consideră că „patrimoniul non-fizic”, „tradițiile populare” şi „folclorul” împărtăşesc patru principii, respectiv caracterul colectiv şi spontan, anonimatul creatorului, transmiterea anonimă şi non-comercială, esența tradițională („1) the collective and spontaneous participation in the traditions by the community; 2) the impersonal or anonymous origin of the traditions: 3) the non-commercial and largely unwritten means of transmission; and 4) the tradition’s core structure and techniques which have

[5] În orig.: „According to one expert, that was a task which should not to be entrusted to the state, but rather to the common conscience, for folklore was a living thing and could not be protected either by official archives or by museums”.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

passed across generations"). Raportul final reține, însă, sintagma „tradiții culturale", ca având un sens incluziv, până în 1993, când termenul este înlocuit de sintagma „patrimoniul cultural imaterial" (Final 1984: 5).

Urmând conferinței UNESCO-Smithsonian de la Washington, 1999 (Global 1999) şi a reuniunii din Torino, reuniunea Comitetului Executiv, chiar dacă includea încă în titulatură ideea de tradiție culturală şi folclor – *Report on the preliminary study on the advisability of regulating internationally, through a new standard-setting instrument, the protection of* ***traditional culture*** *and* ***folklore*** [subl.n.] (Raport 2001) –, adoptă în deciziile finale formula „patrimoniu cultural imaterial", pe care o vom regăsi în art. 2.1 al Convenției din 2003.

Termenul va fi intens discutat, în special la reuniunea de experți de la Paris, 2002, în urma căreia este realizat un important *Glosar* (Glossaire 2002), în care sunt subliniate două contribuții esențiale anterioare: definiția elaborată de Comisia Națională Olandeză UNESCO: „Communities and individuals in the contemporary world decide how to recognize such elements of their intangible cultural heritage and continue to recreate them in constant response to their environment and to historical conditions" (Glossaire 2002: 15), cealaltă prin documentul pregătit de Peter Seitel, expert de la Institutul Smithsonian, pentru reuniunea de la Rio: „Operationally, it is living people whose words identify, and specify the boundaries of, the practices and bodies of knowledge that are the defining features of ICH. The active agency of tradition bearers is central to defining particular instances of ICH" (Seitel 2002). Următoarele reuniuni vor adopta complet formula oficială „patrimoniu cultural imaterial", folosită în grade diferite, chiar de mediile specializate, ceilalți termeni (cultură tradițională, cultură populară, folclor, etnologie ş.a.) continuând să existe în denominațiile structurilor academice, discursul specialiştilor sau în manifestările mediatice, acestea din urmă sporind adesea ambiguitățile prin promovarea unor false elemente de folclor, prezentate ca „autentice" sau „tradiționale".

Remarcăm că ceea ce astăzi funcționează, pe de o parte, ca noțiune operabilă în medii academice, pe de altă parte ca noțiune impusă la nivel de legislație internațională şi națională, nu este una complet inovativă, ci îşi are sursele în gândirea etnologilor, folcloriştilor, antropologilor ori cărturarilor de acum unul sau două secole. Ceea ce astăzi este cunoscut drept: *patrimoine culturel immatériel* (franceză)/ *intangible cultural heritage* (engleză)/*patrimonio cultural inmaterial* (spaniolă)/ *patrimonio culturale immateriale* (italiană), are în limba română o echivalență prin sintagmele patrimoniu cultural imaterial ori patrimoniu viu. Van Gennep, citat şi mai devreme, afirma, accentuând ideea că folclorul se referă la lucrurile vii şi că arhaicul, „vechiul" este numai adiacent pus în relație cu realitatea vie, tocmai pentru că vechiul, istoricul, arheologicul constituie rădăcinile lucrurilor vii: „Si le folklore s'occupe de faits anciens, historiques ou archéologiques, ce n'est jamais qu'accessoirement, parce que chaque fait actuel a des antécédents, qu'il faut tenter de discerner pour le comprendre. Mais ce qui intéresse le folklore, c'est le fait vivant, direct ; c'est, si l'on veut, de la biologie sociologique, comme fait l'ethnographie.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Il est très bien de recueillir dans des Musées les objets en usage dans nos diverses provinces ; mais ceci n'est qu'un accessoire du folklore, sa partie morte. Ce qui nous intéresse, c'est l'emploi de ces objets par des êtres actuellement vivants, les coutumes vraiment exécutées sous nos yeux et la recherche des conditions complexes, surtout psychiques, de ces coutumes" (Van Gennep 1924, *apud* Bârlea 1974: 359).

În 2003, aşadar, terminologiile care se impun aproape ca un manifest împotriva tendinţelor de muzeificare şi pericolelor reale legate de dispariţia elementelor, arătau faptul că umanitatea, prin toate forurile abilitate şi prin toate grupurile ori persoanele interesate, trebuie să acorde importanţă unor valori pe care să le şi menţină vii. În anul 2005, prin Legea nr. 410, România preia *Convenţia UNESCO pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial*, titlul convenţiei în sine făcând referire la miza salvgardării care devenea prioritară. Acesta a fost scopul esenţial al creării mecanismelor internaţionale de tip convenţie, anume a defini, a oferi cadru de protecţie şi sugestii de punere în aplicare a ceea ce umanitatea avea şi are de salvat, păstrat şi transmis. Textul Legii 410/2005 defineşte cu precizie patrimoniul imaterial, pentru a facilita înţelegerea sensului şi a direcţiei ce urmau a fi avute în vedere de către toate statele părţi şi, implicit, de către toate entităţile care jucau un rol oarecare în salvgardarea acestuia:

> „În sensul prezentei convenţii:
>
> 1. prin patrimoniu cultural imaterial se înţelege: practicile, reprezentările, expresiile, cunoştinţele, abilităţile – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele şi spaţiile culturale asociate acestora –, pe care comunităţile, grupurile şi, în unele cazuri, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural. Acest patrimoniu cultural imaterial, transmis din generaţie în generaţie, este recreat în permanenţă de comunităţi şi grupuri, în funcţie de mediul lor, de interacţiunea cu natura şi istoria lor, conferindu-le un sentiment de identitate şi continuitate şi contribuind astfel la promovarea respectului faţă de diversitatea culturală şi creativitatea umană. În sensul prezentei convenţii, va fi luat în considerare numai patrimoniul cultural imaterial compatibil cu instrumentele internaţionale privind drepturile omului existente şi cu exigenţele respectului mutual între comunităţi, grupuri şi persoane şi de dezvoltare durabilă.
>
> 2. patrimoniul cultural imaterial, aşa cum este definit la paragraful 1 *supra*, se manifestă îndeosebi în următoarele domenii:
>
> a) tradiţii şi expresii orale, incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial;
>
> b) artele spectacolului;
>
> c) practici sociale, ritualuri şi evenimente festive;
>
> d) cunoştinţe şi practici referitoare la natură şi la univers;
>
> e) tehnici legate de meşteşuguri tradiţionale"[6].

[6] Articolul 2. *Definiţii* din Legea nr. 410 din 29 decembrie 2005 privind acceptarea Convenţiei pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial, adoptată la Paris la 17 octombrie 2003. Textul actului este publicat în M.O. nr. 17/9 ian. 2006.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Practic, termenul de folclor este înlocuit dintr-o dată cu sintagma patrimoniu cultural imaterial, fără un aparat teoretic de tranziție, la care să se poată apela permanent, acesta fiind reprezentat, cel puțin în primă fază, de cadrul legislativ în vigoare. Din acest punct, studiul folclorului însuşi suportă, credem, un al doilea proces de diviziune: vorbim, pe de o parte, de folclorul în „variantă" clasică, cu toate direcțiile menționate mai sus şi pe care îl întâlnim în studii, manuale, secțiunile de cercetare din învățământul academic. Pe de altă parte, însă, tendința de a vorbi despre patrimoniul imaterial şi, aşa cum a fost numită, „etnologia de urgență" (Ispas 2009: 1–4) pe care o incumbă (şi care include studiul folclorului în accepțiunea tradițională) reprezintă o dominantă a mentalităților, strategiilor şi politicilor actuale. Astfel, cum se va putea vedea, trecerile s-au făcut rapid, noțiunile fiind apelate în funcție de context sau tipul de discurs.

La fel de importantă este mutația de context, patrimoniul imaterial devenind, practic, cum spuneam mai sus, o noțiune corelată cu aceea de mondializare/ globalizare ori cu dezvoltarea durabilă. Este şi ceea ce duce la o lipsă de rigoare în utilizarea termenilor, mai ales în ceea ce priveşte considerațiile de ordin general, aşa cum sunt acelea că patrimoniul cultural imaterial este la fel de vechi ca umanitatea însăşi (UNESCO 2013)[7], formulă care trebuie înțeleasă cu prudență, dat fiind faptul că în sine conceptul de patrimoniu este de dată recentă. Ce se poate observa este că, dacă folclorul s-a putut constitui ca o substanță a unei discipline (folcloristica), patrimoniul imaterial se află puternic ancorat într-o zonă administrativă; în plus, este caracterizat de o mare eterogenitate şi de faptul că se constituie drept un domeniu (un set de domenii interconectate) în continuă mişcare.

Dincolo de aceste separații până la urmă fireşti, ceea ce se impune este metoda de a distinge între elementele de cultură populară sau elementele etnice – care constituie simple fapte de exteriorizare comunitară a unei subiectivități, cu un caracter periferic şi fără un impact cultural, spiritual sau estetic notabil şi care conferă impresia de tradițional, de rustic, prin aparențele de manifestare expresivă diferită de cea a culturii modern-urbane[8] – şi elementele genuine, cu substrat arhetipal, care permit reconstituirea unui substrat creativ al umanității. În această ultimă caracteristică rezidă, de altfel, capacitatea intrinsecă a elementelor de patrimoniu imaterial de transformare a utilitarului în estetic, a instrumentului în obiect simbolic (dimensiune regăsită în crearea unor instituții de tipul „muzeului satului") sau comercial (ca în evoluția culturii populare spre festival, concurs de intepretare, târguri de meşteri populari, în afara contextelor originare). Ceea ce este, poate,

[7] „Even if intangible cultural heritage itself is as old as humanity, and its safeguarding has been the subject of deliberate attention from practitioners and, for several centuries already, from scholars and cultural workers, the Convention introduced new terminology and definitions that have since gained global prominence, supplanting older concepts" [trad. n.].

[8] Cf. pentru ideea de cultură folclorică urbană Nicolae Panea, *Zeii de asfalt. Antropologie a urbanului*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 2001, şi *Oraşul subtil*, Bucureşti, Editura Etnologică, 2013.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

paradoxal, este capacitatea faptelor pe care le putem numi *genuine* – termen, preferat de discursurile actuale din domeniul patrimoniului în locul celui de *autentic* – cu substrat arhetipal de a-şi păstra caracterul în cadrul discursului contemporan.

Independente aparent de alfabetizare şi literaritate, elementele genuine prefigurează şi explică, de fapt, componente ale culturii contemporane. Barre Toelken afirma că „folclorul nu se regăseşte doar printre cei înapoiaţi, analfabeţi sau neinstruiţi; el este o componentă expresivă vitală în vieţile tuturor grupurilor umane actuale" (Brunvand 1996: 3)[9]. Ideea fusese formulată şi mai devreme, în 1982, cu ocazia unei reuniuni de experţi UNESCO, având misiunea de a defini atât conceptul de folclor, cât şi strategiile de colectare, păstrare şi salvgardare a producţiilor de tip folcloric. Aici, în capitolul X, care înregistrează observaţiile privitoare la conservarea folclorului, se precizează faptul că, „deşi folclorul este asociat în general culturii rurale, există – mai cu seamă în America Latină – un folclor urban de importanţă fundamentală", sugerându-se că un studiu complex al fenomenului (pct. 53) ar putea aduce clarificări (vezi mai jos prezentarea detaliată a Raportului). Cercetătoarea Sabina Ispas afirma, de altfel, că tendinţa de asociere a folclorului cu o cultură exclusiv orală este de dată mai degrabă recentă şi că, inclusiv la noi, „perspectiva folcloriştilor români nu a fost marcată de prejudecată ruralistă, cel puţin o bună perioadă de timp, şi nu a fost unidirecţionată. Specialiştii români etnomuzicologi, D. Kiriac, G. Breazul, C. Brăiloiu, încă de la începutul activităţii de culegere cu ajutorul aparatelor mecanice, de tipul fonografului, au manifestat interes constant pentru folclorul zonelor urbane, reflex al concepţiei lor moderne, de avangardă chiar, referitoare la aria de cuprindere a fenomenului şi exprimarea lui concretă. Totuşi, la sfârşitul perioadei interbelice şi în ultimii 50 de ani, «ruralismul» a devenit cu adevărat dominant în preocupările specialiştilor, în toate domeniile etnologice" (Ispas 2003: 51).

Pe de o parte, se poate vorbi de un nucleu tare, tradus prin studiul aşa-numitei culturi populare şi în care se stabilesc patternuri, tipologii, funcţii îndeplinite, recurenţe şi mecanisme ale unor procese în cea mai mare parte încheiate sau inactivate din perspectiva angrenării comunităţii în producerea, păstrarea şi transmiterea elementelor culturale, artistice şi utilitare, pe de altă parte, se poate vorbi de o dinamică a fenomenului cu un grad de previzibilitate greu de stabilit, având în vedere lumea/lumile actuale. Nucleul tare este, însă, cel care ajută la delimitarea patrimonialului de nonpatrimonial, cel puţin pentru o durată determinată, cât mai mare. Această coordonată a folclorului, ca şi principalele sale instrumente de cercetare (sondarea comunităţilor, studiul comparativ, inventarierea, fie clasică, fie digitizată, a materialului patrimonial), completate de strategii moderne, impuse de context (aşa cum sunt strategiile de salvgardare, politica privitoare la Tezaurele Umane Vii), se păstrează, în ciuda repudierii explicite a termenului, în cadrele de acţiune ale UNESCO.

[9] „Folklore in not found only among the backward, illiterate, and uniformed; it is a vital expressive component in the lives of all ongoing human groups".

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Studiul implicit al mecanismelor profunde care duc la apariția manifestărilor creative arhaice, precum şi necesitatea sondării structurilor comunitare sau a profilelor individuale, necesitate generată, înainte de toate, de absența, în cele mai multe cazuri, a perfomerilor sau descendenților activi ai acestora, deschide, însă, acest nucleu tare spre o dimensiune alternativă. În acest fel, studiul folclorului se poate extinde spre ceea ce este cunoscut ca *dinamica folclorului*, proces care surprinde fenomene active, dar şi transformările acelor elemente pe care nu le mai regăsim conservate în formele arhaice. Miza o reprezintă, pentru specialişti, studiul continuității manifestărilor folclorice, indiferent de termenul pe care aceştia îl utilizează, iar pentru guverne, societate, comunități, scopul este continuarea unor fapte de cultură pe care să le asimileze ca importante. Ceea ce se remarcă, de altfel, imediat, este caracterul *transmutabil* sau „transsubstanțiator" al folclorului: fie că vorbim despre folclor „literar", fie de alte forme de expresie, se poate observa că ceea ce tratăm astăzi ca folclor capătă, chiar şi în varianta „lărgită" a termenului, puternice valențe estetice (aşa cum, în arheologie, tindem să vedem elemente concepute cu un sens pur utilitar, ca obiecte de artă sau asimilate de percepția modernă drept forme artistice). În acest sens, dată fiind deschiderea fenomenului folcloric spre ideea de transformare şi spre un caracter transdisciplinar, o abordare lărgită se impune, dincolo, deci, de simpla identificare a constantelor deja clasice (oralitatea, anonimatul auctorial, crearea colectivă şi variabilă la nivelul interpreților individuali, sincretismul).

Aşadar, pentru specialişti, folclorul a fost, pe de o parte, fidel ideii de creație tradițională, cu rădăcini ancestrale şi sensuri arhetipale, pe de altă parte, a început să asimileze treptat ideea de evoluție a culturii populare, extinzând termenul spre epoca modernă şi anumite manifestări underground de aşa-numit folclor urban), ajungând să însemne „întreaga cultură spirituală, cu circulație dominant orală, a unei comunități, în care sunt incluse, alături de literatură, muzică şi dans, credințele, obiceiurile, practicile, normele comportamentale, juridice, formele artistice materiale" (Ispas 2009); indiferent de direcție, însă, ideea de folclor continuă să circumscrie un domeniu distinct, în care funcționează tipare, în care apar recurențe; fie că vorbim de forme orale sau scrise, tipologia pare să rămână esențială în studiul folclorului. În ceea ce priveşte noțiunea de folclor utilizată în terminologia UNESCO, aşa cum vom arăta în continuare, aceasta suportă o serie de mutații.

Vorbim, aşadar, în primul rând, de o mutație de conținut, vizibilă încă de la nivelul definițiilor primare ale patrimoniului cultural imaterial. Dacă folclorul a fost înțeles, de-a lungul timpului, fie într-o viziune tradiționalistă şi poate chiar idilică, prin care se dorea recunoaşterea elementelor vechi, arhaice, drept „autentice", fie într-o manieră integratoare, în care trecutul, prezentul şi viitorul reprezentau un întreg dinamic, oglindite unul în celălalt, noile terminologii nu mai lasă loc de interpretare. Definițiile sunt tranşante, domeniile sunt şi acestea bine precizate, deschiderile fiind dovedite prin asumarea lipsei de exhaustivitate a acestora. Astfel, în textul Convenției 2003 apar formulări precum: „patrimoniul cultural imaterial […]

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

se manifestă *îndeosebi în următoarele domenii*" [subl.n.]; este, de altfel singura mențiune prin care textul documentului lasă loc unor extensii către domenii care se pot adăuga în funcție de dinamica amintită, de noile contexte pe care societatea actuală şi cea viitoare le vor putea aduce. Cu această excepție, definirile, terminologiile şi direcțiile în care trebuie înțeles patrimoniul viu, de către toate statele membre ale Convenției 2003 sunt clare, tocmai pentru a satisface nevoia de identificare a elementelor patrimoniale de către toate statele-părți.

Ceea ce aduce nou documentul din 2003 (fapt trecut adesea cu vederea atunci când sunt inițiate acțiuni menite să protejeze patrimoniul viu) este şi un element inclus în chiar a doua definiție pe care Convenția 2003 o impune: „patrimoniul cultural imaterial […], se manifestă îndeosebi în următoarele domenii: a) tradiții şi expresii orale, *incluzând limba ca vector al patrimoniului cultural imaterial*" [subl.n.]. Desigur că, pentru specialişti, faptul ține de o categorie şi nu reprezintă, neapărat, o chestiune care să modifice abordarea propriului obiect de studiu, însă, de vreme ce o lege are o adresabilitate practic, nelimitată, precizarea are o miză majoră. De bună seamă că, din nou, contextul lumii în care trăim a determinat o astfel de precizare, inițiativele UNESCO referitoare la crearea unui atlas interactiv virtual al limbilor în pericol de dispariție concretizându-se prima dată în 1996 (Moseley 2010)[10]. Faptul că limba (dincolo de aspectele referitoare la semiotică, abordate deja de folcloriști) este un „vector", nu doar un canal, ci purtătoare în sine de valori culturale, aduce un element în plus definirii patrimoniului viu, limba însăşi fiind un element viu, vitalitatea sa depinzând de numărul vorbitorilor, dar şi de frecvența cu care este utilizată, pentru a ne referi numai la o parte din complexul lingvistic legat de vitalitate. Limbii, aşadar, i se recunoaşte rolul multiplu la nivelul comunităților umane, etnice, dar şi ca factor de unitate socială şi de coagulare identitară. Începând cu anul 2013, limba română va fi celebrată în data de 31 august, recunoscută drept „Ziua Limbii române" (Legea 53, Agerpres 2017, Tribuna 2017)[11].

[10] Atlasul interactiv al limbilor poate fi consultat pe site-ul UNESCO: Moseley, Christopher (ed.), *Atlas des langues en danger dans le monde*, 3ème edn. Paris, 2010, Editions UNESCO, version en ligne, http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas. Precizăm că statele sunt permanent invitate să transmită informații despre idiomurile vorbite în propriul teritoriu, în scopul de a putea fi integrate în Atlas. Este evident că la nivel mondial există zone unde, în funcție de dispariția comunităților cel mai adesea restrânse, idiomul riscă să dispară. Fără o implicare constantă a statelor, Atlasul, deşi un instrument deosebit de util, inclusiv pentru specialiştii din domeniile PCI, va rămâne doar un instrument neactualizat. Este, desigur, notabilă preocuparea UNESCO de a atrage atenția asupra importanței conservării limbilor planetei.

[11] O mențiune, în cadrul acestui capitol se cere a fi făcută. Deşi există, încă din anul 2005, un cadru care legiferează (şi) rolul limbii în conservarea şi moştenirea culturală vie, în Legea nr. 53/2013 privind instituirea „Zilei Limbii române" se precizează la Art. 1: „(1) Se instituie ziua de 31 august ca Ziua Limbii române. (2) Ziua Limbii române poate fi marcată de către autoritățile şi instituțiile publice, inclusiv de reprezentanțele diplomatice şi institutele culturale ale României, precum şi de către alte instituții româneşti din străinătate, prin organizarea unor programe şi manifestări cultural-educative, cu caracter evocator sau ştiințific". La Art. 2 se fac următoarele mențiuni: „(3) Societatea Română de Radiodifuziune şi Societatea Română de Televiziune, în calitate de servicii publice, pot include în

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Dacă elementele de cultură populară erau clasificate şi categoriile acesteia erau stabilite în baza unor criterii precizate şi recunoscute ca atare de specialişti, lumea contemporană creează sisteme legislative care să reglementeze la nivel planetar sistemul de identificare şi păstrare a moşterii de orice fel. Pentru mai bine de două secole folclorul a fost supus unor interpretări numeroase şi diferite, domeniile acestuia au fost trasate cu destulă claritate şi se pare că abia după anul 2003, *volens nolens* terminologiile produc efecte asupra înţelegerii şi interpretării fenomenului, fără pretenţie de exhaustivitate. La 3 ani după apariţia Legii 410/2005, România va aduce precizări noi cu privire la moştenirea culturală ce se cerea a fi transmisă generaţiilor viitoare. Astfel, în textul noii legi sunt definite, în afara patrimoniului cultural imaterial, şi expresiile culturale tradiţionale, tezaurele umane vii şi marca tradiţională distinctivă, toate cu referire la patrimoniul viu:

> „În înţelesul prezentei legi, termenii şi expresiile de mai jos se definesc după cum urmează:
>
> a) patrimoniu cultural imaterial – totalitatea practicilor, reprezentărilor, expresiilor, cunoştinţelor, abilităţilor – împreună cu instrumentele, obiectele, artefactele şi spaţiile culturale asociate acestora – pe care comunităţile, grupurile sau, după caz, indivizii le recunosc ca parte integrantă a patrimoniului lor cultural;
>
> b) expresii culturale tradiţionale – forme de manifestare ale creativităţii umane cu exprimare materială, orală – forme de artă a cuvântului şi expresii verbale tradiţionale – forme de exprimare muzicală – cântece, dansuri, jocuri populare – forme

---

programele lor emisiuni culturale ori aspecte de la manifestările dedicate acestei sărbători". Nu există un preambul sau vreo precizare în textul documentului care să marcheze importanţa limbii române pentru ceea ce este cunoscut drept popor, naţiune, rolul în menţinerea identităţii etc. Textul este scurt, sec şi oferă câteva informaţii despre acţiunile pe care anumite instituţii le pot sau trebuie să le întreprindă pentru a marca evenimentul amintit. Cu toate acestea, într-un comunicat oficial de pe site-ul Ministerului Culturii şi Identităţii Naţionale, ministrul în funcţie, Lucian Romaşcanu transmitea: „Ziua Limbii române este un moment în care ar trebui să ne aducem aminte de importanţa deosebită a acestui *element al identităţii noastre naţionale*. România de astăzi există ca urmare a limbii române, în jurul căreia au fost posibile Unirea Principatelor Române şi Marea Unire şi care stă la baza întemeierii sentimentului naţional. *Niciun alt element nu ne uneşte mai tare ca faptul că vorbim aceeaşi limbă* şi nu există niciun argument mai puternic care să fi fost invocat în făurirea statului naţional unitar român. *Limba română este principalul liant care ne ţine împreună*, care ne defineşte mai presus de orice, şi *de aceea ar trebui să o* ocrotim şi să o preţuim" [subl.n.] (cf. https://www1.agerpres.ro/cultura/2017/08/31/ministrul-culturii-limba-romana-principalul-liant-care-ne-tine-impreuna-17-57-57, pagină verificată pe 6 iulie 2018). Mesajul atinge importanţa limbii ca factor identitar şi de asigurare a unităţii, deci a coeziunii sociale, aminteşte necesitatea ocrotirii limbii, fără a aduce informaţii ori motivaţii consistente. La aceeaşi dată, Republica Moldova celebrează „Limba noastră", printr-o formulă menită să evite precizia terminologică, oficialul de la Chişinău Igor Dodon făcând precizări referitoare la limba moldovenească – limba lui Ştefan cel Mare, ştergând istoria limbii, dar şi istoria vorbitorilor de pe teritoriul Republicii Moldova. Mesajul nu pare a confirma ideea unităţii lingvistice şi, implicit, a rolului limbii ca vector patrimonial viu, fiind dublat de varianta în limba rusă: „«Limba noastră». Este o sărbătoare a limbii noastre istorice, aşa cum a vorbit-o şi marele domnitor Ştefan cel Mare şi Sfânt – limba moldovenească.[…], să ne cunoaştem limba şi să ne-o iubim, pentru că ea e parte a istoriei noastre de veacuri", publicat pe site-ul Tribuna.md, 31 august 2017, pagină verificată pe 6 iulie 2018.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

de expresie sincretică – obiceiuri, ritualuri, sărbători, etnoiatrie, jocuri de copii şi jocuri sportive tradiționale – forme ale creației populare în domeniul tehnic, precum şi meşteşuguri ori tehnologii tradiționale;

c) tezaure umane vii – titlul onorific ce poate fi conferit acelor persoane care sunt recunoscute de către comunitate drept creatoare şi transmițătoare de elemente ale unui domeniu al patrimoniului cultural imaterial, în forma şi cu mijloacele tradiționale nealterate;

d) marcă tradițională distinctivă – elementul specific de autenticitate al expresiei culturale tradiționale pe care o defineşte ca fiind reprezentativă pentru un grup de creatori, interpreți ori meşteşugari tradiționali, păstrători sau transmițători ai elementelor patrimoniului cultural imaterial".

Remarcăm, urmărind dinamica terminologică, dar şi pe cea a direcțiilor în care este înțeles astăzi patrimoniul cultural imaterial, că pe de o parte, s-a consolidat ideea de patrimoniu viu – fapt fundamental în eliminarea ideii că tradiționalul ar necesita o conservare „pietrificată", dincolo de nevoile comunităților ori grupurilor umane actuale, iar pe de altă parte, se creează o viziune integratoare, permisivă, referitoare la maniera de conservare şi transmitere a acestui tip de moştenire culturală care nu are legătură numai cu nevoile umane imediate, ci mai ales cu cele de natură spirituală. A existat, desigur şi până la momentul 2003, recunoaşterea rolului folclorului ca factor de coeziune intercomunitară şi interumană, însă în prezent, în contextul în care planeta pare tot mai amenințată de schimbări climatice, de varii interese de ordin economic, acte de terorism şi alte acțiuni prin care se doreşte impunerea autoritară a politicilor, sistemelor de gândire ale altor grupuri umane, în care există în lume conflicte armate ori amenințări de expansiune teritorială, patrimoniul cultural imaterial devine o specificitate a umanului şi este recunoscut ca atare, cel puțin la nivel oficial, aşa cum o arată textul Convenției 2003, apreciind: „rolul inestimabil al patrimoniului cultural imaterial ca factor de apropiere, de schimb şi de înțelegere între ființele umane". Chiar dacă, în prezent, terminologiile circulă în paralel în cadrul aceluiaşi stat, dar şi la nivel extins: patrimoniu cultural imaterial, folclor, cultură tradițională ş.a., este evident că miza salvgardării, păstrării, transmiterii şi punerii în valoare a acestei moşteniri cultural-spirituale este diferită față de cea din alte perioade pe care umanitatea le-a traversat. Demersurile care astăzi au loc în diversele state ale planetei demonstrează necesitatea conştientizării la nivel de persoană şi nu doar de grup larg, a importanței conservării a ceea ce poate fi deteriorat ori, la rigoare, trecut în fondul pasiv al culturii.

Este o distanță considerabilă şi nu doar la nivel temporal, între sensul inițial al oricărui termen care are legătură cu tradiția vie şi sensul actual al termenilor. Dacă luăm în considerare etimologia termenului *patrimoniu*, lucrurile nu sunt deosebit de clare în sensul trasării categoriei, denotând chiar o întreagă tradiție pe care o moşteneşte domeniul patrimoniului, tradiție asumată şi vizibilă şi în criteriile UNESCO. Vorbim, aşa cum se ştie, despre un concept cu ascendență în sistemele de gândire patriarhale, ale autorității dominante. Dicționarele etimologice curente (cf. Harper 2018) consemnează aproape literal acest fapt: din secolul al XIV-lea

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

datează ideea de patrimoniu ca „proprietate a Bisericii”, ca şi de „moştenire spirituală a lui”, din limba franceză de sec. al XII-lea *patremoine* (moştenire) şi din latinescul *patrimonium* (domeniu de apartenenţă paternală sau moştenire din partea unui tată sau strămoş). Se pare că sensul figurativ de „proprietate moştenită de la un părinte sau strămoş” este atestat în secolul al XIV-lea. Chiar dacă vorbim astăzi de tipuri de patrimoniu – patrimoniu cultural şi natural, patrimoniu mixt, peisaje culturale (Orientations 2015: 11–12)[12], ele păstrează ideea de conexiune cu un reper inițial, cu o moştenire a cărei valoare este în primul rând materială, atestând apartenenţa la o comunitate şi aportul la profilul general al culturii universale, acesta din urmă considerat de maximă importanţă pentru generațiile actuale şi viitoare. Nu este exclus, aşadar, ca date fiind mutațiile pe care le suportă noțiuni ca

[12] Cf. originalul :

„II.A. Définition du patrimoine mondial

Le patrimoine culturel et naturel

45. Le patrimoine culturel et le patrimoine naturel sont définis aux articles 1 et 2 de la Convention du patrimoine mondial.

Article 1

Aux fins de la présente Convention sont considérés comme « patrimoine culturel »:

– les monuments : oeuvres architecturales, de sculpture ou de peinture monumentales, éléments ou structures de caractère archéologique, inscriptions, grottes et groupes d’éléments, qui ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue de l’histoire, de l’art ou de la science;

– les ensembles : groupes de constructions isolées ou réunies, qui, en raison de leur architecture, de leur unité, ou de leur intégration dans le paysage, ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue de l’histoire, de l’art ou de la science;

– les sites : oeuvres de l’homme ou oeuvres conjuguées de l’homme et de la nature, ainsi que les zones y compris les sites archéologiques qui ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue historique, esthétique, ethnologique ou anthropologique.

Article 2

Aux fins de la présente Convention sont considérés comme « patrimoine naturel » :

– les monuments naturels constitués par des formations physiques et biologiques ou par des groupes de telles formations qui ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue esthétique ou scientifique;

– les formations géologiques et physiographiques et les zones strictement délimitées constituant l’habitat d’espèces animales et végétales menacées, qui ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue de la science ou de la conservation;

– les sites naturels ou les zones naturelles strictement délimitées, qui ont une valeur universelle exceptionnelle du point de vue de la science, de la conservation ou de la beauté naturelle.

12 Orientations devant guider la mise en oeuvre de la Convention du patrimoine mondial

Le patrimoine mixte culturel et naturel.

46. Des biens sont considérés comme « patrimoine mixte culturel et naturel » s’ils répondent à une partie ou à l’ensemble des définitions du patrimoine culturel et naturel figurant aux articles 1 et 2 de la Convention.

Les paysages culturels

47. Les paysages culturels sont des biens culturels et représentent les « oeuvres conjuguées de l’homme et de la nature » mentionnées à l’article 1 de la Convention. Ils illustrent l’évolution de la société humaine et son établissement au cours du temps, sous l’influence des contraintes physiques et/ou des possibilités présentées par leur environnement naturel et des forces sociales, économiques et culturelles successives, externes aussi bien qu’internes”.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

paternitate, *graniță* sau *naționalitate*, noțiunea de patrimoniu să-şi lărgească şi mai mult sau să-şi restrângă aria de acoperire; de altfel, prezenta Convenție UNESCO subliniază în articolul 52 că nu orice bun de importanță națională sau regională va fi inclus în Lista Reprezentativă (Orientations 2015: 12)[13]. Este posibil ca în viitor să se decidă o nouă cartografiere a potențialelor arii demne de a intra într-un întreg proces de susținere, urmărire sistematică şi cercetare; provocările determinate de noile forme ale migrației (atât pe piața forței de muncă sau în zona educației, cât şi prin apariția taberelor de refugiați care iau aspectul unor imense heterotopii), schimbările climatice, dispariția unor specii sau accentuarea unor comportamente umane considerate deviante până acum câteva decenii (structuri moderne ale familiei, percepții alternative ale identității de gen etc.) ar putea determina apariția unor zone „matriceale", în care elementul valoros să nu mai fie acela cu impact asupra comunității autohtone, ci acela care face posibilă conviețuirea, adaptarea, acceptarea. De aceea, unul dintre elementele pe care cercetătorii vor fi, practic, obligați să îl ia în considerare, este tocmai impactul pe care îl are repunerea în circuit a unei valori considerate excepționale. Traseul de la specific spre global nu este deloc lipsit de riscuri, ştiut fiind că, dacă transmiterea din generație în generație a elementelor genuine funcționa dintr-un impuls natural şi printr-o „genetică" a ideii de moştenire patrimonială, intervențiile artificiale forțate pot denatura elementul vizat, uneori presiunea externă devenind atât de puternică, încât elementul-sursă, dacă nu cumva şi componenții comunității care l-au generat, îşi pierd imunitatea în fața influențelor şi a contextului.

Nu o singură dată a fost pusă la îndoială utilitatea sintagmei *patrimoniu cultural imaterial* (în limba engleză, *intangible cultural heritage*, în franceză*: patrimoine culturel immateriel*, distanța de la intangibil la imaterial sau invers fiind importantă şi cu toate acestea, redusă până la suprapunerea totală a termenilor!), atâta vreme cât recunoaştem că aşa-numitul patrimoniu material are deja o componentă imaterială, intangibilă, iar manifestările patrimoniului imaterial creează „produse" culturale care solicită componente materiale, tehnici de fabricație sau meşteşuguri, de pildă (Deacon *et al.* 2004). Chiar dacă lipseşte, de fapt, o componentă monumentalistă care ar atrage atenția imediat, rămân cu totul esențiale trăsăturile definitorii ale patrimoniului imaterial, pe care le regăsim în structura elementelor care constituie, de pildă, lista reprezentativă a patrimoniului mondial viu: tradițional, contemporan şi viu (EN: *living*/FR: *vivant*) în acelaşi timp, incluziv, reprezentativ, bazat pe comunitate (EN: *community-based*/FR: *fondé sur les communautés*). Trebuie avut, însă, în vedere, faptul că folclorul nu este un fenomen imobil, nici nu trebuie să fie considerat o victimă absolută a „vulgarizării" (de altfel firească) şi denaturării prin mediatizare şi comercializare. Aşa cum s-a afirmat deja de către specialişti, „calitatea de căpătâi a folclorului este tocmai schimbarea,

[13] „52. Le but de la Convention n'est pas d'assurer la protection de tous les biens de grand intérêt, importance ou valeur, mais seulement d'une liste sélectionnée des plus exceptionnels d'entre eux du point de vue international. Il ne faut pas en conclure qu'un bien d'importance nationale et/ou régionale sera automatiquement inscrit sur la Liste du patrimoine mondial".

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

transformarea, adaptarea la noile condiții de viață, la noile cerințe ale „consumatorilor" (Constantinescu 2014)[14]. Tradiția vie se află, aşadar, (şi) în mâinile, spiritul, interesele, preocupările şi acțiunile generațiilor de astăzi şi de mâine, iar maniera în care aceasta se va transforma este interesant de imaginat în condițiile dinamicii rapide a tehnologiilor şi a modului de comunicare interumană pe care viitorul le va aduce. Probabil că paradoxul patrimoniului viu, într-un viitor apropiat, va fi acela că îşi va întoarce fața de la mijloace şi metode clasice de comunicare, pierzând poate abilități cu greu dobândite la nivel extins în istoria umanității (un exemplu l-ar putea constitui scrierea de mână, citirea de pe suport de hârtie etc.), dar că îşi va păstra interesul pentru elementul tradițional pe care îl va integra ca element diferențiator şi valoros față de o lume din ce în ce mai diferită față de cea contemporană cu omul viitorului. Rolul patrimoniului imaterial va deveni, ne imaginăm, mai vizibil, conceptul urmând să îşi intre pe deplin în drepturi, înlocuind termenul de folclor, atunci când diferențele majore dintre lumea rurală şi cea urbană vor deveni tot mai fine. Până atunci sau până la un alt moment ori context care va facilita această „relocare", termeni precum folclor, cultură tradițională, patrimoniu viu ori imaterial vor coexista în funcție de interesele, dorința, ştiința şi conştiința specialiştilor, instituțiilor vizate, în funcție de interesul şi interesele societății civile în ansamblul ei sau reprezentată prin ONG-uri cu activitate în domeniu.

Rămâne de văzut, cel puțin din perspectiva țării noastre, dacă data de 17 octombrie, declarată în 2013, la un deceniu de la apariția Convenției 2003, de către Ministerul Culturii de la vremea respectivă, drept „Ziua Patrimoniului Cultural Imaterial" va avea un ecou în rândul specialiştilor, a forurilor care se ocupă de cercetarea, conservarea, protejarea, salvgardarea şi punerea în valoare a acestui patrimoniu, dacă va avea un ecou în rândul păstrătorilor şi transmițătorilor de patrimoniu ori a a comunității extinse, a „poporului" (termen, şi acesta, controversat) român actual, incluzând, desigur, minoritățile etnice, dacă patrimoniul viu va deveni o preocupare asumată responsabil de către ONG-urile interesate. În

[14] „I.L.P.:«De fapt, ce este folclorul autentic, dle profesor? Cum îl deosebim de celălalt, contrafăcut?» N.C.: «Ar însemna să deschidem o adevărată cutie a Pandorei, să ne întoarcem 30-40-50 de ani înapoi, să redeschidem polemici în legătură cu „poluarea" folclorului etc. Şi atunci, amintiți-vă, existau un singur post de televiziune cu 2 ore de program pe zi, un post național de radio, o casă de discuri unică, o cenzură eficientă etc. etc., în timp ce acum…, plus Internetul, sursă inepuizabilă de orice fel de muzici poftește inima sau gustul fiecărui consumator. Există, desigur, arhivele de folclor, care dețin, ca şi muzeele, mostre dintr-un folclor considerat, de cei ce l-au cules, drept autentic, deşi „veacul înaintează", iar calitatea de căpătâi a folclorului este tocmai schimbarea, transformarea, adaptarea la noile condiții de viață, la noile cerințe ale „consumatorilor"» […] ILP: «Când a încetat să se creeze folclor autentic? De ce suntem tentați să apreciem că doar cântecele/dansurile/costumele vechi sunt valoroase?»/N.C.: «Pot să refuz să răspund la această întrebare? Sau să răspund, tranşant, într-un singur cuvânt: niciodată!? Povestirile şi cântecele despre Primul şi Al Doilea Război Mondial sunt ele folclor autentic sau nu? Da, zic eu, chiar cu asupra de măsură. Dar bancurile despre „epoca de aur"? Dar aşa-zisele legende urbane, mostre de folclor contemporan, create, produse în alte medii decât şezătoarea satului tradițional sau claca de desfăcat porumb ori lungile nopți de aşteptat la moară? Şi de ce ar dispărea folclorul muzical? Ar fi muzica populară mai perisabilă decât basmul popular? Nu văd de ce. Dimpotrivă!»".

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

ce măsură o astfel de zi, dedicată patrimoniului viu poate reprezenta o modalitate de conştientizare a importanţei moştenirii cultural-tradiţionale vii, este o chestiune care rămâne deschisă. Cum anume poate ocoli patrimoniul viu acţiunile şi manifestările-reclamă, lipsite de viziune şi de o strategie gândită în profunzime, cum se poate „apăra" de acţiunile întreprinse în numele sau pentru promovarea sa, rămâne de urmărit. O analiză de dată recentă şi fără pretenţii de rigurozitate s-ar putea face în măsura în care ne putem chestiona cu privire la numărul instituţiilor, specialiştilor, persoanelor interesate sau a membrilor comunităţilor din mediul urban sau rural care au cunoştinţă de o astfel de celebrare deloc minoră ca importanţă. Trecerea de la folclor la patrimoniul cultural imaterial reflectă, aşadar, nu doar ideea de dinamică sau pe cea de procesualitate a termenilor, ci şi imixtiunile factorilor nonacademici, din afara domeniilor de studiu care au contribuit la impunerea conceptelor actuale.

BIBLIOGRAFIE

Studii

Bârlea 1974 = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii româneşti*, Bucureşti, Editura Enciclopedică Română.

Boas 1916 = Fr. Boas, *Tsimshian Mythology. Based on texts recorded by Henry W. Tate*, ca *Accompanying Paper* în *Thirty-First Annual Report of American Ethnology to the Secretary of the Smithsonian Institute 1909-1910*, Washington, Government Printing Office.

Brunvand 1996 = Jan Harold Brunvand (ed.), *American Folklore. An Encyclopedia*, New York & London, Garland Publishing, Inc.

Deacon *et al.* 2004 = Harriet Deacon, Luvuyo Dondolo, Mbulelo Mrubata, Sandra Prosalendis, *The Subtle Power of Intangible Heritage: Legal and Financial Instruments for Safeguarding Intangible Heritage*, Cape Town, HSRC Press.

Dundes 1965 = Alan Dundes, (ed.), *The Study of Folklore*, Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs, N.J.

Hasdeu 1879 = B.P. Hasdeu, *Prefaţă* la *Cuvente den bătrâni. Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poprană cea nescrisă. Studiu de filologiă comparativă*, Bucureşti, 1879, reluat în 1937, Bucureşti, Editura Cultura Naţională.

Hasdeu 1893 = B.P. Hasdeu, *Etmologycum Magnum Romaniae. Dicţionarul limbei istorice şi poporane a românilor*, Bucureşti, Stabilimentul Grafic I.V. Socec, 1893, reluat în Hasdeu, *Pagini alese*, ediţie îngrijită de Andrei Rusu, studiu introductiv de Paul Cornea, vol. I, II, Bucureşti, 1970.

Honko 1990 = Lauri Honko (ed.), *Religion, Myth, and Folklore in the World's Epics: The Kalevala and Its Predecessors*, Haga, Walter de Gruyter.

Ispas 2003 = Sabina Ispas, *Cultură orală şi informaţie transculturală*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Ispas 2009 = Sabina Ispas (coord.), *Repertoriul naţional de patrimoniu cultural imaterial*, ediţie îngrijită de Irina Balotescu, traducere în limba franceză de Cristiana-Monica Papahagi, Bucureşti, CIMEC.

Leech 1949 = Maria Leech (ed.), *Funk & Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend*, 2 vol., New York, Funk & Wagnalls.

Moseley 2010 = Christopher Moseley (ed.), *Atlas des langues en danger dans le monde*, 3ème édition. Paris, Editions UNESCO, version en ligne, http://www.unesco.org/culture/en/endangeredlanguages/atlas.

Van Gennep 1909 = Arnold Van Gennep, *Religions, mœurs et légendes: essais d'ethnographie et de linguistique*, vol. 2, Paris, Société du Mercure de France.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

Van Gennep 1924 = Arnold Van Gennep, *Le Folklore*, Paris, Librairie Stock.
Vulcănescu 1979 = Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie.* I. *Terminologie.* II. *Personalități*, București, Editura Albatros.

Articole și interviuri
Constantinescu 2014 = Nicolae Constantinescu, *În tezaurul culturii populare se găsesc semnele cele mai viguroase ale identității românești*, interviu consemnat de Ion Longin Popescu, în „Cotidianul", 12 iulie 2014.
Dunaway 1984 = David K. Dunaway, *The world's non physical heritage, CLT.84/CONF.603; CLT.84/CONF.603/COL.1*, (disponibil la http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000609/060950eb.pdf).
Seitel 2002 = Peter Seitel, *Defining the Scope of the Term Intangible Cultural Heritage, Center for Folklife and Cultural Heritage*, Smithsonian Institution, Washington, D.C. International Expert Meeting, *Intangible Cultural Heritage: Priority Domains for an International Convention*, Rio de Janeiro, Brazil, 22 24 January 2002.

Resurse și documente online (pagini accesate în 13 iulie 2018)
Agerpres 2017 = https://www1.agerpres.ro/cultura/2017/08/31/ministrul-culturii-limba-romana-principalul-liant-care-ne-tine-impreuna-17-57-57.
Chengdu 2013 = *Chengdu International Conference on Intangible Cultural Heritage in Celebration of the Tenth Anniversary of UNESCO's Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, UNESCO ITH/13/EXP/3, 2013.
Final 1984 = *Final report, Meeting of experts to draw up a future programme concerning the non-physical heritage*, CLT-84/CONF.603 (disponibil la http://unesdoc.unesco.org/images//-0014/001432/143226fo.pdf).
Glossaire 2002 = *Glossaire patrimoine culturel immatériel/Glossary Intangible Cultural Heritage*, préparé par une réunion internationale d'experts à l'UNESCO, 10-12 juin 2002/prepared by an international meeting of experts at UNESCO, 10-12 June 2002, réalisé sous la direction scientifique/edited by Wim van Zanten, Université de Leiden /Leiden University, http://www.unesco.org/culture/ich/-doc/src/00265.pdf.
Global 1999 = International Conference *A Global Assessment of the 1989 Recommendation on the Safeguarding of Traditional Culture and Folklore: Local Empowerment and International Cooperation*, (disponibil la http://www.unesco.org/culture/ich/en/events?meeting_id=00058).
Harper 2018 = Douglas Harper, *Etymonline – Online Etymology Dictionary*, © Douglas Harper, 2001–2018.
Legea 2005 = Legea nr. 410 din 29 decembrie 2005 privind *acceptarea Convenției pentru salvgardarea patrimoniului cultural imaterial*, adoptată la Paris la 17 octombrie 2003. Textul actului este publicat în „Monitorul oficial", nr. 17/9 ian. 2006.
Legea 2013 = Legea 53/2013 privind *instituirea Zilei Limbii române*. Ziua Limbii române, lege nr. 53/2013, publicată în „Monitorul oficial", Partea I, nr. 145 din 19 martie 2013.
Orientations 2015 = Organisation des Nations Unies pour l'Education, la Science et la Culture, *Orientations devant guider la mise en oeuvre de la Convention du patrimoine mondial*, WHC.15/01 8 Juillet 2015.
Raport 1982 = Raportul asupra reuniunii experților, disponibil la adresa http://unesdoc.unesco.org/images/-0004/000493/049393eb.pdf, 1982.
Raport 2001 = *Report on the Preliminary Study on the Advisability of Regulating Internationally, Through a New Standard-setting Instrument, the Protection of Traditional Culture and Folklore*, http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001225/122585e.pdf, Paris, 2001.
Rezoluția 1980 = Rezoluția 5/03, publicată în 21 C/Resolution 5/03, *Records of the General Conference Twenty-first Session Belgrade, 23 September to 28 October 1980*, p. 81 (disponibil la http://unesdoc.-unesco.org/images/0011/001140/114029e.pdf).
Tribuna 2017 = Tribuna.md, 31 august 2017.
22C/5 1984 = 22 C/5. *Approved Programme and Budget for 1984, 1985*, Paris, January 1984, disponibil la http://unesdoc.unesco.org/images/0005/000579/057999eo.pdf.

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)

FROM *FOLKLORE* TO *INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE* – TRANSFORMATIONS AND EVOLUTIONS TOWARDS A POLITICAL CONCEPT

ABSTRACT

This article aims to trace and discuss fundamental mutations in research fields as folkloristics and cultural heritage, in relation to strategies developped by UNESCO. Transformation, understanding and interpretation of such concepts as *popular antiquities*, *folklore* or *intangible cultural heritage* are meant to prove that, in scholarly environments, as well as in the education or „general" knowledge nowadays, the cultural and government policies, both at national and especially international level, tend to gain more ground in areas traditionally seen as the privilege of researchers or academics. We may observe how concepts that for years have been imposed among specialists as essential in understanding the phenomena of so-called traditional or popular cultures are rethought, transformed used and spread under the influence of factors that are related to the decision-making and strategic mechanisms of the contemporary world.

Keywords: *folklore*, *intangible cultural heritage*, *(UNESCO) list*, (*ICH*) *Convention*

BDD-A31553 © 2018 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:45:37 UTC)